

Keskiaikainen Kristus-sormuksen kanta Espoosta

Vuoden 2012 kesäkuussa harrastaja Antti Hirvinen haravoi metallinpaljastimella Espoon Mårtensbyn eli Martinkylän Hannuksenpeltoa. Paikka sijaitsee Espoon keskiaikaiselta kirkolta noin 6,8 kilometriä eteläkaakkoon. Hiekkaiselta ja kiviseltä savipelloilta löytyi jonkin verran sulanutta lyijyä sekä pieni, hopeinen kiekko, johon on kuvattu parrakkaat ihmiskasvot (KM 39491). Kiekossa on jäljellä kultausta molemmin puolin. Kooltaan esine on 12,8 x 13,3 mm ja paksuudeltaan 1,3–2,3 mm. Löytö on keskiaikaisen Kristus-sormuksen kanta.

Suomen Kristus-sormuksista Espoon löytö on itäisin, sillä muut ovat Keminmaalta, Eurasta, Ulvilasta ja Turusta. Löytöpaikka eli Espoon Mårtensby on keskiaikainen kylätontti. Varhaisin kirjallinen maininta



Kuva 1. Espoon Mårtensbyn Hannuksenpellolta metallinpaljastimella löydetty Kristus-sormuksen kanta (KM 39491). Kuva: Visa Immonen.



Kuva 2. Espoon Kristus-sormuksen kannan taustapuolella on jäljellä palanen kehästä (KM 39491). Kuva: Visa Immonen.

kylästä on vuodelta 1492 (Ramsay 1984a, 50, 333, 352; Lindholm 1999, 20), mutta tarkempia tietoja asutuksesta on säilynyt vasta vuoden 1540 maakirjassa. Tuolloin Mårtensbyn kylässä oli kuusi taloa (Ramsay 1984b, 410). Näistä Hannuksen ja Bondaksen tilojen päärakennukset ovat edelleen olemassa (Härö 1991, 204).

Espoon sormuksen kannan reunaa kiertää harjanne, johon on lovettu poikittaisia viiltoja. Kannan keskelle on kaiverrettu soikeat kasvot. Hahmon molemmat silmät on esitetty kahden vastakkaisen kaariviivan avulla mantelinmuotoisina. Suun ympärillä ja alapuolella on partaa, joka jatkuu leuan alle. Kasvoja kehystävät hiukset, jotka riippuvat sivuilla leuan alapuolelle saakka. Niiden ympärille ei ole kuvattu ristin- tai nelilehdykän muotoista sädekehää, mikä on lähes säännönmukaista muissa pohjoismaisissa Kristus-sormuksissa.

Kiekon taustapuolella on jäljellä suorakulmainen pala sormuksen litteää kehää. Juotos erottuu kullatusta pinnasta tummana läikkänä. Jotta kiekko on saatu irti, kehä on pitänyt rikkoa kahdesta kohtaa voimaa käyttäen. Ei voi välttyä ajatukselta, että joku muu kuin kultaseppä on tarkoituksellisesti murtanut kiekon irti, kenties kuva-aiheen hartaudellisen luonteen tähden. Ajatusta on kuitenkin vaikea todentaa suuntaan tai toiseen.

Espoon sormuksen lisäksi Suomesta tunnetaan seitsemän Kristus-sormusta, joista kuusi edustaa samaa tyyppiä: tasakorkuiseen kehään on kiinnitetty pyöreä kanta (Immonen 2009, 133–135). Ne eroavat Espoon sormuksesta kuitenkin siinä, että Kristuksen kasvoja ympäröi sädekehä, ja siinä,

että kuva-aihe on kaiverrettu erilliseen kiekkoon, joka sitten on kiinnitetty kantana toimivaan kehikkoon. Muista Pohjoismaista sen sijaan on parempia vastineita Espoon sormukselle, mutta yksikään niistä ei ole löytöyhteystensä avulla ajoitettavissa. Ajoitukset perustuvatkin tyyllilliseen analyysiin.

Norjalaisessa aineistossa on kaksi sormusta, joissa kuvakiekkoon on kiinnitetty suoraan kehään. Alf Hammervold (1997, 47, 124–125) ajoittaa molemmat 1200-luvun lopulta 1400-luvulle. Tanskalaisissa sormuksissa rakenteellisesti samantyyppiset Kristus-sormukset Fritze Lindahl (2003, 119–121) sijoittaa 1400–1500-luvuille, mikä vastaa myös ruotsalaisten vastineiden ikäyksiä. Oluf Gjessing (1943, 172, pl. XLII:10; SHM 3121:B:7) ajoittaa erään tuntematonta alkuperää olevan Kristus-sormuksen Statens Historiska Museumin kokoelmissa 1400-luvulle tai 1500-luvun alkuun. Lisäksi Länsi- ja Itä-Göötanmaalta on kaksi 1500-luvun alkuun ajoitettua Kristus-sormusta, joissa kuvakiekkoon on juotettu kehään (SHM 17071; 23469:8). Rakenteellisesti ja kuva-aiheeltaan lähimmäs tulee kuitenkin tuntematonta alkuperää oleva sormus Ruotsista (SHM 50). Siinä kuvakiekkoon on sijoitettu suoraan kehään ja Kristuksen kasvoja ympäröi ristikäsi kehän sijaan hento lehväsädekehä. Sormuksen on arveltu olevan vuoden 1500 tienoilla valmistettu. Vastineidensa perusteella Espoon sormus vaikuttaisi olevan 1400-luvulta, ehkä vuosisadan lopulta tai vuoden 1500 tienoilta, mutta ajoitus jää epävarmaksi.

Kirjallisuus

- Gjessing, Oluf 1943. Gullringen fraa Traæna. *Instituttet for sammenlignene kulturforskning: Serie B: Skrifter* XLI, 167–196.
- Hammervold, Alf 1997. *Fingerringe fra middelalderen i Norge: En undersøkelse av fingerringe fra middelalderen og ringe av middelaldertype*. Oslo: Universitets Oldsaksamling.
- Härö, Erkki 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.
- Immonen, Visa 2009. *Golden Moments: Artefacts of Precious Metals as Products of Luxury Consumption in Finland c. 1200–1600: II Catalogue*. Turku: Society for Medieval Archaeology in Finland.
- Lindahl, Fritze 2003. *Symboler i guld og sølv: Nationalmuseets fingerringe 1000–1700-årene*. København: Det kongelige nordiske oldskriftselskab.
- Lindholm, Dan 1999. Espoon keskiaikainen asutus. Teoksessa Leino, Anja ja Ropponen, Liisa (toim.), *Välähdyksiä keskiajasta: Espoo keskiajalla ja uuden ajan taitteessa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo, 5–47.
- Ramsay, August 1984a. *Espoo: Espoon pitäjä ja Espoon kartano 1500-luvulla*. Espoo: Espoon kaupunki.
- Ramsay, August 1984b. *Espoo II: Espoon pitäjä ja Espoon kartano 1600-luvulla*. Espoo: Espoon kaupunki.